

LEDARE

Populism i förklädnad

MÅNS VIKSTRÖM

Det har snart gått tio år sedan **Thomas Eriksons** bästsäljare *Omgiven av idioter: Hur man förstår dem som inte går att förstå* såg världens ljus. Boken har under årens lopp sålts i hundratusentals exemplar och översatts till över fyrtio språk. Den kan beskrivas som en självhjälpbok med syftet att underlätta mänsklig kommunikation genom att beskriva på vilket sätt vi människor skiljer oss från varandra på ett beteendemässigt plan.

Grundbulten i resonemanget är att människor kan delas in i fyra kategorier utifrån de sätt som vi tenderar reagera på då vi ställs inför olika situationer. Varje kategori tilldelas i pedagogiskt syfte en egen färg; den röda personen är den naturliga ledaren som vill dominera situationen, den gula vill genom sin sociala förmåga inspirera andra till handling, den gröna passiviserar och strävar efter stabilitet, medan den blåa är den analytiska personen som försöker få kontroll över situationen genom att gräva ner sig i detaljer. Det Erikson gör är att popularisera en psykologisk teori från 1920-talet, härstammande från **William Moulton Marston**. Den förekommer idag i olika varianter, bland annat under namnet DISC (*Dominance, Influence, Stability, Compliance*), och används bland annat för personlighetsbedömningar inom företagsvärlden.

Mitt främsta skäl för att lyfta upp Erikson är inte att kritisera hans idéer. Det har redan gjorts på ett förtjänstfullt sätt, där i synnerhet tidskriften *Filters* uppmärksammade granskning från 2018 sticker ut. *Filters* granskande journalist **Madelene Pollnow** synliggör hur det vetenskapliga underlaget för Eriksons teorier är synnerligen bräckligt; inga seriösa psykologer skulle idag tillämpa Marstons läror. Men det intressanta är att trots att Eriksons bok blivit sågad ned till fotknölna och otaliga experter utropat att ”kejsaren är naken”, fortsätter Eriksons böcker att säljas som om inget hade hänt.

Eriksons bok är ett exempel på den spänning som föreligger mellan de två begrepp – populism och popularisering – som *Ikaros* i

detta nummer behandlar. Det finns en folklighet i Eriksons sätt att popularisera vetenskap som tilltalar en bred publik. Han går rakt på sak, är skämtsam och kryddar sin framställning med otaliga exempel från vardagen som många kan känna igen sig i. Dessutom lyckas han värja sig för den värsta kritiken genom att då och då inflika att hans modell inte är heltäckande, samt att de flesta människor i själva verket uppvisar en blandning av beteenden som förknippas med olika färger.

Problemet med Eriksons bok är att den ger precis det som läsaren önskar: bekräftelse. Genom att vara tillräckligt vag i sina beskrivningar kan så gott som varje läsare uppleva en igenkänningsfaktor som får den att utropa: ”Men detta är ju jag! Jag är grön! Nu förstår jag min ångest inför förändring!”. Likt den populistiska opinionsbildaren känner Erikson in det folket vill höra, och levererar det i en mycket välskriven förpackning. Dessutom använder sig Erikson av det klassiska populistiska knepet att kategorisera och dela in människor i fack, något som går hem hos många.

Det är troligtvis omöjligt för populärvetenskapen att fullständigt avhålla sig från drag som kunde kallas för populistiska. Populärvetenskapens värde ligger nämligen i dess förmåga att kunna förmedla kunskap och göra vetenskap tillgänglig, och då är exempelvis förenklingar och en folklig ton viktiga hjälpmedel för att uppnå detta. Det problematiska är dock att det budskap eller den kunskap som en populärvetenskaplig bok framför är skyddad från förgörande kritik. Likt annan litteratur kan boken naturligtvis kritiseras och få dåliga recensioner, men dessa behöver inte nödvändigtvis påverka hur boken säljs. En av de tidigare utgåvorna av *Omgiven av idioter* marknadsfördes med orden ”700 000 läsare kan inte ha fel – idioter finns överallt!”. Men tyvärr är det så att 700 000 läsare mycket väl kan ha fel. Det är en farlig tanke att det skulle finnas ett samband mellan sanningshalten hos en boks budskap och dess försäljningssiffror.